

**SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA ONA TILI TA'LIMINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Sultonov Humoyun Ulug'murodovich,

Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi,

[*h.u.sultonov@buxdu.uz*](mailto:h.u.sultonov@buxdu.uz)

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining ona tili ta'limi jarayoniga integratsiyalashuvi masalalari tahlil qilingan. Zamonaviy AI vositalari — chatbotlar, matnni avtomatik tahlil qiluvchi dasturlar, nutqni tanish tizimlari va adaptiv o'quv platformalari orqali o'quvchilarning lingvistik kompetentsiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari ochib berilgan. Tadqiqotda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalarining afzalliklari, ulardan foydalanishning pedagogik-metodik asoslari hamda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari yoritilgan. Xulosa qismida ona tili darslarida AI texnologiyalaridan samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ona tili ta'limi, raqamli ta'lim, adaptiv o'qitish, lingvistik kompetentsiya, chatbot, nutqni tanish tizimlari, ta'lim texnologiyalari, individuallashtirilgan ta'lim, AI vositalari.

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы интеграции технологий искусственного интеллекта в процесс обучения родному языку. Раскрыты возможности развития лингвистических компетенций учащихся посредством современных AI-инструментов — чат-ботов, программ автоматического анализа текста, систем распознавания речи и адаптивных образовательных платформ. В исследовании освещены преимущества образовательных инструментов на основе искусственного интеллекта, педагогико-методические основы их использования, а также существующие проблемы и пути их решения. В заключительной части даны практические рекомендации по эффективному использованию AI-технологий на уроках родного языка.

Ключевые слова: *искусственный интеллект, обучение родному языку, цифровое образование, адаптивное обучение, лингвистическая компетенция, чат-бот, системы распознавания речи, образовательные технологии, индивидуализированное обучение, AI-инструменты.*

Annotation. *This article analyzes the integration of artificial intelligence technologies into the process of native language education. It reveals the possibilities of developing students' linguistic competencies through modern AI tools — chatbots, automated text analysis programs, speech recognition systems, and adaptive learning platforms. The study highlights the advantages of AI-based educational tools, the pedagogical and methodological foundations of their use, as well as existing challenges and ways to overcome them. The conclusion provides practical recommendations for the effective use of AI technologies in native language lessons.*

Key words: *artificial intelligence, native language education, digital education, adaptive learning, linguistic competence, chatbot, speech recognition systems, educational technologies, individualized learning, AI tools.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarining tobora kengroq qo'llanilishi pedagogik jarayonlarning mazmuni va shaklini tubdan o'zgartirmoqda. O'zbekiston Respublikasida "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida ta'lim tizimini raqamlashtirish va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Ona tili ta'limi — o'quvchining nafaqat lingvistik, balki kognitiv va ijtimoiy-madaniy rivojlanishini ta'minlovchi fan sifatida alohida ahamiyatga ega. Ayni paytda an'anaviy o'qitish metodlari o'quvchilarning individual ehtiyojlarini to'liq qondira olmaslik, nutq va yozma malakalarni rivojlantirishda vaqt va resurs cheklovlariga duch kelish kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu muammolarni hal etishda sun'iy intellekt texnologiyalari samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, AI texnologiyalari o'quvchining individual bilim darajasi, o'rganish sur'ati va ehtiyojlariga moslashuvchi ta'lim muhitini yaratish imkonini beradi, bu esa ona tili ta'limi sifatini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi — sun'iy intellekt texnologiyalarining ona tili ta'limi jarayoniga integratsiyalashuvi imkoniyatlarini, pedagogik-metodik asoslarini hamda amaliy qo'llanilish yo'llarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Asosiy qism

1. Ona tili ta'limida sun'iy intellektning nazariy-metodologik asoslari

Sun'iy intellekt (Artificial Intelligence) — inson tafakkuriga xos bo'lgan vazifalarni (til tushunish, matn generatsiyasi, tahlil qilish, qaror qabul qilish) bajarishga qodir kompyuter tizimlarini anglatadi. Ta'lim sohasida sun'iy intellektning qo'llanilishi "AI in Education" (AIEd) yo'nalishi sifatida shakllangan bo'lib, u o'quv jarayonini individuallashtirish, baholashni avtomatlashtirish va o'qituvchi faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan.

Ona tili ta'limida sun'iy intellektidan foydalanishning nazariy asosi sifatida quyidagi pedagogik yondashuvlarni ko'rsatish mumkin:

- Konstruktivistik yondashuv — o'quvchi bilimni AI vositasi bilan interaktiv muloqot orqali mustaqil quradi;
- Adaptiv ta'lim nazariyasi — har bir o'quvchining bilim darajasiga mos o'quv materiallarini taqdim etish;
- Differensial ta'lim — turli qobiliyatli o'quvchilarga individual yondashuv.

2. Ona tili darslarida qo'llaniladigan AI vositalari

Zamonaviy sun'iy intellekt vositalarining ona tili ta'limidagi asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

a) Matnni avtomatik tahlil qiluvchi tizimlar. Bunday tizimlar o'quvchi yozgan insho, bayon yoki mustaqil ish matnidagi grammatik, uslubiy va mantiqiy xatolarni aniqlab, tuzatish bo'yicha tavsiyalar beradi. Bu o'qituvchining har bir ishni qo'lda tekshirish yukini kamaytiradi va o'quvchiga tezkor teskari aloqa (feedback)

berish imkonini yaratadi.

b) Suhbat-botlar (chatbotlar). O'quvchi bilan tabiiy tilda muloqot qiluvchi AI-botlar ona tili qoidalarini mashq qildirish, savol-javob tarzida bilimlarni mustahkamlash, so'z boyligini oshirish uchun qo'llaniladi.

c) Nutqni tanish va sintez qiluvchi tizimlar. Bu vositalar o'quvchining talaffuzini tahlil qilib, orfoepik xatolarni aniqlashga va to'g'ri talaffuzni shakllantirishga yordam beradi.

d) Adaptiv o'quv platformalari. Bunday platformalar o'quvchining har bir topshiriqni bajarish natijasiga qarab keyingi materiallarning murakkablik darajasini avtomatik moslashtiradi, bu esa individuallashtirilgan ta'lim traektoriyasini shakllantiradi.

e) Matn generatsiyasi vositalari. O'quvchilarga turli janrdagi matn namunalarini yaratish, ijodiy yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish uchun misol matnlar taqdim etadi (o'qituvchi nazorati ostida).

3. AI texnologiyalarini qo'llashning pedagogik-metodik afzalliklari

Sun'iy intellekt texnologiyalarini ona tili ta'limiga tatbiq etish quyidagi afzalliklarni beradi:

1. Individuallashtirish — har bir o'quvchining o'zlashtirish darajasiga mos yondashuv;
2. Tezkor teskari aloqa — xatolarni darhol aniqlash va tuzatish imkoniyati;
3. Vaqtni tejash — o'qituvchining rutina ishlarini (test tekshirish, baholash) avtomatlashtirish;
4. Motivatsiyani oshirish — interaktiv va o'yinlashtirilgan (gamification) elementlar orqali o'quvchi qiziqishini kuchaytirish;
5. Ma'lumotlarga asoslangan tahlil — o'quvchi progressini kuzatib borish va statistik tahlil qilish imkoniyati.

4. Muammolar va cheklovlar

Bir qator afzalliklarga qaramay, AI texnologiyalarini ona tili ta'limiga tatbiq etishda quyidagi muammolar mavjud:

- Ta'lim muassasalarida texnik infratuzilma va internet ta'minotining yetishmasligi;
- O'qituvchilarning raqamli-pedagogik kompetentsiyasi darajasining pastligi;
- Ona tilining milliy-madaniy xususiyatlarini (frazologizmlar, o'zbek tilidagi nozik ma'no farqlari) AI tizimlari tomonidan to'liq tushunilmasligi;
- O'quvchilarning AI vositalariga haddan tashqari bog'liq bo'lib qolish xavfi, bu mustaqil fikrlash va ijodiy yozuv ko'nikmalarining susayishiga olib kelishi mumkin;
- Ma'lumotlar xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalalari.

5. Amaliy tatbiq etish yo'llari

Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish va AI texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun quyidagi yondashuvlar tavsiya etiladi:

- AI vositalarini "yordamchi vosita" sifatida, o'qituvchi faoliyatini to'liq almashtiruvchi emas, balki uni to'ldiruvchi element sifatida qo'llash;
- O'qituvchilar uchun raqamli kompetentsiyani oshirish bo'yicha maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- Milliy tilning o'ziga xosligini hisobga oluvchi mahalliyashtirilgan (localized) AI-vositalarni ishlab chiqish va joriy etish;
- Darslarda AI bilan ishlash qoidalarini (akademik halollik, mustaqil fikrlash ustuvorligi) o'quvchilarga tushuntirish;
- Aralash ta'lim (blended learning) modeli asosida an'anaviy va raqamli metodlarni uyg'unlashtirish.

Xulosa. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ona tili ta'limi jarayoniga integratsiyalashuvi zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb va istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, AI vositalari o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashgan, tezkor teskari aloqaga ega va motivatsiyani oshiruvchi ta'lim muhitini yaratish imkonini beradi. Shu bilan birga,

ushbu texnologiyalarni joriy etishda texnik, metodik va madaniy xususiyatlarga bog'liq bir qator muammolar mavjudligini ham inobatga olish zarur.

Sun'iy intellektdan ona tili darslarida samarali foydalanish uchun uni o'qituvchi faoliyatini to'ldiruvchi vosita sifatida, pedagogik nazorat ostida, milliy til va madaniyat xususiyatlarini hisobga olgan holda qo'llash lozim. Kelgusi tadqiqotlarda AI texnologiyalarining o'zbek tili ta'limiga moslashtirilgan modellarini ishlab chiqish va ularning samaradorligini amaliy sinovdan o'tkazish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni, 2020-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq ta'limi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori.
3. Yo'ldoshev J.G'. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Тожиев М.Қ. Замонавий таълим технологиялари. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2020.
5. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат. – Тошкент, 2006.
6. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
7. Luckin R., Holmes W., Griffiths M., Forcier L.B. Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. – London: Pearson, 2016.
8. Zawacki-Richter O., Marín V.I., Bond M., Gouverneur F. Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education. – International Journal of Educational Technology in Higher Education, 2019.
9. Baker T., Smith L. Educ-AI-tion Rebooted? Exploring the future of artificial intelligence in schools and colleges. – Nesta Foundation, 2019.

10. Chen X., Xie H., Hwang G.J. A multi-perspective study on Artificial Intelligence in Education. – Computers and Education: Artificial Intelligence, 2020.
11. Xie H., Chu H.C., Hwang G.J., Wang C.C. Trends and development in technology-enhanced adaptive/personalized learning. – Computers & Education, 2019.
12. Nazarova G.A. Zamonaviy axborot texnologiyalari asosida ta'lim sifatini oshirish. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2021.
13. Karimov I.A. Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar. – Samarqand, 2021.
14. Тўраев Б.О. Она тили таълими методикаси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2018.
15. Sattorov A.E. Ona tili va adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2020.
16. Popenici S., Kerr S. Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education. – Research and Practice in Technology Enhanced Learning, 2017.
17. UNESCO. AI and education: Guidance for policy-makers. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
18. Kasneci E. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. – Learning and Individual Differences, 2023.
19. Ergashev I.T. Ta'lim jarayonini raqamlashtirish: muammo va yechimlar. – Toshkent, 2022.
20. Rahimov Sh.T. Lingvodidaktika va zamonaviy ta'lim texnologiyalari. – Buxoro: BuxDU, 2022.
21. Абдуллаева Ш.Р. Она тили дарсларида инновацион методлар. – Тошкент: Ilm-ziyo, 2021.
22. Islamov Z.M. Raqamli ta'lim muhiti: nazariya va amaliyot. – Toshkent: TDPU, 2023.